

Posudek na doktorskou práci Mgr. Jindřicha Veselého na téma
Mýtus v myšlení Jana Patočky
pro obhajobu na EITF UK v Praze 17. 6. 2014

Práce o rozsahu cca 300 stran textu je přehledně rozdělena do pěti částí. První čtyři sledují chronologicky texty Jana Patočky pojednávající více méně systematictěji o problematice mýtu třicátých, čtyřicátých, šedesátých a sedmdesátých letech. Pátá část shrnuje výsledky bádání. Úvodní část obsahuje užitečnou explicitní referenci k několika titulům sekundární literatury, nakolik se týkají ústředním způsobem tématu práce, tj. Patočkových pojetí mýtu. Práce tak má velmi jasnou a přehlednou strukturu, a totéž je třeba vyzdvihnout jako pozitivum autorova stylu. Píše velmi jasně, navíc stylem, který je v rámci akademických filosofických prací nadstandardně elegantní, má až literární kvality a je obdivuhodně bohatý svým slovníkem. Také myšlenkově je struktura argumentace a strategie přístupu k tématu velmi jasná a přehledná.

Jindřich Veselý přistupuje k autorovi a tématu na základě určité vyhraněné pozice. Jednoduše řečeno je stoupencem mytického vztahu ke světu a z toho hlediska čte a posuzuje Patočkovy texty, které relevanci takového vztahu ke světu konstatují, ovšem z hlediska jiného vztahu ke světu, který je vlastní filosofii. Jestliže se Patočkův vztah k mýtu a mytickému světu proměňoval, tak nepochybně v souvislosti s aktuálním vývojem jeho filosofické pozice, jak Veselý dobře ví a konstatuje pokaždé, když se vztahuje ke konkrétnímu Patočkovu textu a když hodnotí jeho stanoviska obecněji. Přitom Veselý formuluje řadu velmi trefných postřehů a daří se mu pojmenovat problematické předpoklady a přesvědčení Patočkovy filosofie, především té její části, která sama sebe chápe jako filosofii dějin. Musím říci, že osobně s jeho kritickými poznámkami k této části velmi souhlasím.

Naopak méně se mi zdá přítomná ve Veselého práci Patočkova fenomenologie a metafyzika světa. Což se může zdát na první pohled oprávněné vzhledem k tématu, nakolik je jím právě mýtus jako historický fenomén. Ale není tomu tak, a jedna z hlavních kritických výtek Veselého vůči Patočkovi to opakovaně potvrzuje: mýtus je vztah ke světu v onom hlubokém smyslu předchůdného celku, k němuž se metafyzika hledí vztáhnout rovněž, a to svým vlastním, od mýtu odlišným způsobem. Veselý Patočkovi často vytýká, že tento metafyzický vztah ke světu nedostatečně rozpracoval, vymezil. Můj dojem z četby Veselého práce byl spíš ten, že se dostatečně nevěnoval této části Patočkovy filosofie. Nejen že nechal stranou texty k fenomenologii a metafyzice světa, ale ani se příliš nezdržoval reflexí o jejich hloubce a proměnách. To ovšem potom oslabuje, alespoň v mých očích, zmíněnou Veselého výtku, že Patočka zůstává ve vztahu ke světu vágním a neurčitým myslitelem, který nikde pořádně neřekne, co si vlastně jako filosof či metafyzik o vztahu ke světu myslí. V tomto bodě bych chtěl Veselému oponovat. Na svou výtku by měl plné právo v případě, že by se opravdu pokusil alespoň stejně důkladně či extenzivně prokousat Patočkovými texty o světě. Možná by pak svůj postoj modifikoval, možná by se takovému zkoumání ukázalo, že Patočkova filosofická či metafyzická pozice se formuje pokaždé s novým pokusem o vymezení původního vztahu člověka ke světu. To, že přitom nedospívá – v žádné fázi svého filosofického vývoje – k nějaké harmonické a vyvážené jednotné soustavě, systému, který by byl prostý trhlín a napětí, to v mém pohledu není mínus, ale spíš plus, ukazuje to na nepochybné meze možností filosofie, nejen v Patočkově podání. Mýtus si v jistých ohledech nejspíš může dovolit říci mnohem víc o celku světa a místě člověka v něm, ale to neznamená, že by na tom byl lépe z nějakého pomyslného hlediska

adekvátního vztahu k celku. Tohle hledisko nám nejspíš zůstává odepřeno, a tím také možnost rozsoudit, která metafyzika a který mýtus lépe vystihuje původní svět, nebo původní vztah ke světu, nebo původ vůbec. Ostatně i tyto úvahy se tu a tam v textu disertace objevují,¹ spíš ale ve prospěch stanoviska, podle kterého Patočkova filosofie dějin je sama jen určitým mýtem, tedy vyprávěním o celku světa a místu člověka v něm.

Nezdá se ale, abych se vrátil k filosofii dějin a uvedl konkrétní formulaci jedné takové výtky, že by Patočka „podléhal moderní mytologii pokroku ke stále vyšším formám racionality (případně autenticity), a to vzdor opakovaně vyjadřovanému odstupu od takové zpupnosti“...“ a že by z této mytologie čerpal svůj „projekt duchovního života“. (s. 17) Souhlasím s autorem disertace, že jádrem filosofie dějin u Patočky je vzmach individua, ale ten se neřídí mytologií vyšších forem racionality spíš určitou mytologií autenticity, když už bychom se tohoto žargonu mytologií chtěli držet, což určitě není záměrem Veselého ani mým. Veselý nachází Patočky jeden koncept mytického světa, který mu konvenuje, cituji např.: „Nejvlastnější lidskou touhou je zrušení osamělosti: člověk touží po uznání druhými lidmi a prahne i po světě, který by vůči němu nebyl slepý a hluchý. Právě takový je v této studii“ (o fenom. teorii subjektivity) „svět *ve skutečnosti*: je oním extatickým tancem sil, který každodennost pouze pokryla svým plakem a prachem. Mýtus tudíž jednak zjevuje pravou povahu skutečnosti, jednak nabízí vyvážnutí z její podoby falešné ... prolomením či protřazením každodennost překonat a ponořit se do osvěžující lázně prasu“. (s. 36) Naprosto chápu, v čem je přitažlivost takového vztahu ke světu a takového světa. Ale je to přece v téže předkaždodennosti, kdy svět člověku ukazuje podle Patočky v tomto textu neméně silně i svou „mrazivou tvář“. Cituji namátkou jednu pasáž tohoto rukopisu, paralely se k ní dají najít i v jiných textech z téže doby, nemluvě o textech předcházejících a pozdějších:

„Existuje „svět denní“ a „svět noční“, jeden se svými modalitami čistoty, radosti až unesení do nejvyšších *vyšek*, druhý se svými mody tajemství, ale též nebezpečí, úzkosti a děsu. Nejkrutější jest svět rozhraní, kde jest světlo, ale bezbarvé a jaksi zsinalé, světlo bolesti, beznaděje, otrásajícího zklamání, jež roste do obrovitých rozměrů a nenechává ani nejmenšího úniku. Tyto zjevy všechny jsou ve své konkrétní, smyslové formě „otevřeny“ příslušnými náladami; všechny tyto stránky skutečnosti mají svůj zvláštní charakter jen proto, že značí *explikovatelné horizonty* zvláštního typu. Tak možno však interpretovat nejen konkrétní zjevy světla – tmy a jejich dependence (barvy), nýbrž stejně i jiné zjevy; tak např. právě onen svět krutý má blíže než k „světelným“ protikladům ve světě blíže k hmatovým, tepelným, jakými jsou protiklad životního tepla v uspokojení, lásce, laskavosti v jsoucnu, a chladu až mrazu, jež se může stupňovat do nejvyšší třeskutosti...“ (str. 98 a 99 rukopisu)

Svět předkaždodennosti není jen domovem, ale i chladem a krutostí přírody, a to i v těch textech z první poloviny 40. let, z nichž Veselý čerpá oporu svůj preferovaný koncept mytického světa, který zdá se mi idealizuje, když jej líčí jako „osvěžující lázeň“ tančících sil, apod., když píše o „božské oblasti původní, neproblematické a nenalomené blaženosti a radosti, oblasti nicméně smysluplné a smysl darující“ ... ovládané mocnostmi „jednoznačně dobrotivými“. (s. 50) S děsivostí světa zkrátka není člověk konfrontován teprve, když opustí mytický vztah ke skutečnosti jako domněle „dětsky naivní“ či falešný. Naivní se mi naopak zdá konstrukce světa

¹ Srv. např. s. 289: „Máme vůbec k dispozici nástroje, jimiž bychom mohli odhalit hypotetický stav mysli archaického člověka?“ – to je otázka, kterou klade Patočkovi, který konstruuje protiklad „neproblematickosti mýtu“ a dějinného vzmachu, ale měl by si ji stejně tak i položit sobě.

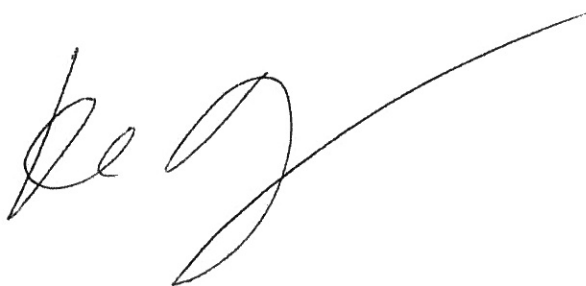
dobrých božských sil a také pokus na takovou konstrukci redukovat Patočkovu podání, byť jen v jednom nebo dvou textech z počátku 40. let.

Pokud jde o Veselého líčení následujících Patočkových konceptů k mýtu a filosofii dějin, souhlasím, jak už jsem předeslal, s jeho kritickými výhradami, ovšem ne proto, že bych sdílel zmíněný ideál původního světa, a také ne proto, že bych Patočkovi chtěl podkládat naivní víru v pokrok racionality. Taková se opravdu dá těžko v jeho textech doložit. Co se ovšem doložit dá velmi snadno, je ta partikulární koncepce dějinnosti evropského člověka, tedy schéma ztráty smyslu, ořesu a vzmachu duchovního, někde i výslovně mravního vzhledu, sebeobětování, oddanosti atd., jinde titánské hybris apod., to jsou známé věci a výtky, které jsou namístě. A stejně tak namístě je i reflexe na tuto partikulárnost pojetí evropské dějinnosti, reflexe, které lze ovšem doložit i na některých textech Patočky samého, což Veselý nedělá (tj. v oddílu 4. 10. Fragmenty z pozůstalosti by byl mohl odkaz na taková místa zařadit a stručně je okomentovat), místo toho jej za eurocentrismus trefně kritizuje na základě jiných textů. Celkově ale i tuto ambivalenci Patočkovy filosofie dějin Veselý podává vyváženě.

Ve svých závěrech dospívá i ke smířlivým formulacím, když nachází u Patočky „snahu zaslechnout hlas „noci“ meditací o symbolech a mytických látkách“, které jemu (Veselému) leží zejména na srdci, a úsilí vyprávěním o genezi filosofie a Evropy „nalézt slova pro myšlení, které by bylo prosté zpupnosti, aniž by rezignovalo na hledání jistoty a životního smyslu, jenž se ve skromnějších časech daroval v intimním souručenství tradentů a recipientů smyslu“. (s. 294) Myslím, že Veselý v tomhle závěru a na mnoha jiných shrnujících místech své disertace vystihuje Patočkovu filosofii a přes výhrady, které jsem naznačil, se domnívám, že svou disertací – navzdory parcialitě její perspektivy, ale samozřejmě i díky ní - o této filosofii podává podnětné svědectví.

Práci hodnotím jako kvalitní a doporučuji k obhajobě.

Karel Novotný
FHS UK

V Praze 16. 5. 2014